کەسێتیی و بیری ڕەخنەیی و نەتەوەیی

شاعیری کورد مەمەندئاغای فانی

نووسینی د. کەمال میراودەلی

بەشی حەوتەم

هەڵوەشاندنەوەی کەسێتی گەزافپی کورد و
دەربڕینی کەسێتی ڕاستەقینەی کورد

مەبەستم لە کەسێتی (گەزافپی) کەسێتییەکە کە لەسەر لاف و گەزاف، لەسەر درۆ، لەسەر ساختەیی و بیری خورافی هەڵچنرابێ. فانی بە بەکارهێنانی بیرۆکەی (زانین) هەموو ئەم ئەفسانانە و گەزافانە هەڵدەوەشێنێتەوە.

1. کورد شارستانی نییە. کورد وەحشییە چونکە جاهیلە. تا وا نەزان بێ هەر وەحشی دەمێنێتەوە:

تا ئەم دەماری جەهلە لە لەش ڕا نەکێشنە دەر
وەحشین و وەحشییانە هەموو شت خەرا دەکەن

****

مەعلوومن بەم قسانە وا قەومی بێ سەواد
وەحشین و بێ مەزییەتن و شێتن و لەگا دەکەن.

****

ئەی کوردی بێ ئەمان و بەش, ئەی جاهیلانی چارە ڕەش
خۆزگە و بە جوولەکە و حەبەش, یان وەحشییانی بەربەری

2. کورد پێشکەوتنی شلرستانی بە خۆیەوە نەدیوە چونکە نەبۆتە کۆمەڵگایەکی خوێندەوار و زانست و هونەر پەروەر. هەر شێوەی دواکەوتووی کۆمەڵگای پاتریارکی ڕەچاو دەکا , نیزام و عەقڵ و دەستوور و یاسا لای ئەو نە باوی هەیە نە نرخ. گەر ئادەم زیندوو بێتەوە وەحاڵی کورد بپرسێ، دەبینێ چۆنی بەجێ هێشتوون وەك خۆیانن و لە بەری هەموو دارێکی فیتنە و نەگبەتییان خواردووە، داری زانست و هونەر نەبێ:

دەزانێ ئەو کوڕانەی هیچ نەزانی
نەیاندیوە لە داری مەعریفەت بەر
وەکو خۆی چۆن بەجێی هێشتوون لە گێتی

وەها برسین و حەیران و قەلەندەر
وەکو و وەحشین لە جێگەی چەنگ و نینۆك
لە بەریان دایە بەد بەختانە خەنجەر

بەرابەر یەك هەموو یان شەڕ فرۆشن
کەڕو بێ چیز و داماون لەبەر کەڕ
نییانە جووڵە گەر کونکا عەدوویان
دەماری گیانی شیرینیان بە نەشتەر
بەڵا بۆ فەوتی یەکدی گورج و گۆڵن
وەکو شێر و پڵنگ و بەور و ئەژدەر

3. کوردەواری کۆمەڵگایەکی مردووە چونکە (زانست) شوێنی خۆی تێدا نەگرتووە:

کوردەواری بەدەردی بێعیلمی
وەکو مردووی زەمانە فەوتاوە

4. هەرچی کورد دەڵێ دەیکا و گەزاف دەکا بە دەستی دێنێ راست نییە.

چونکە بێ شعوور و بێئاگا و بێبیر و بەرنامەیە، هەرچی بیەوێ بیکا، لە ئەنجامدا بە نەکراوی دەمێنێتەوە

میللەتی بێ شعوور و بێ ئاگا
هەرچی ویستی کرابێ نەکراوە

خۆراگرتن لە کاراو لە خەباتاو لە جەنگا بەبێ هێزی زانین مەحاڵە. نەزان زوو دەبەزێ:

چونکە سەبر و سیباتی قەومی نەزان
وەکو بلقی زەعیفی سەر ئاوە

5. کوردی نەزان ناتوانێ نیشتمانپەروەربێ. نەزان خۆی بەڵاو ئافەتە لە هەر شوێنێك و پلەیەکدا بێ.

لە ئاکامدا نەزان هۆشیاری نەتەوەیی راستەقینەی نابێ و زوو زوو بەرە دەگۆڕێ و خۆفرۆش دەردەچێ:

نەزان بێ بەش لە نووری عەقڵ و هۆشە
هەمیشە گەلفرۆش و خۆ فرۆشە

گەلی کوردیش لەبەر دەردی نەزانی
دزو دەروێشە یا سیخوڕ و جانی

*****

بۆ نەمانی میللەتی بێ هێز و بۆ فەوتانی تۆ

جاهیلانی نیشتمانن ئەژدەها ئەی نیشتمان

6 مدوترێ کورد نفووسی زۆرە و ئەوەش هێزە بۆ کورد. ژمارە خۆی لە خۆیدا نرخی نییە. چەشن (نەوع) نرخی هەیە. زۆریی نفووسی گەلی جاهیل بە چ دەچێ:

کە جاهیل بی کەمە زۆری نفووست
نفووسی جاهیلان بێ ئیعتیبارە
★★★
ئەگەر زانا سەدە و تۆ سەد هەزار بی
لە ژێر دەستی سەدا ئەم سەد هەزارە
★★★★
زۆرە کوردی بێ قەڵەم تیعدادیان ئەمما چ سوود
ناگرێ رێی گورگی کارامە لە بەدکارانی من

7. گەلێکی نەزان کە نەزان سەرکردەی بێ ستراتیژی نەتەوەیی نییەو ستراتیژی دوژمنانی جێبەجێ دەکا،، ئەگەر لاشی وا بێ خەباتی نەتەوەیی دەکا و وولاتەکەی رزگار دەکا, راستی لەبەر نەزانی و ئاگا نەبوونی لە ستراتیژی سیایی جیهان, ئەو دوایی هەر دەبێتە داردەستی ئەو دوژمنانەی گوایە دژی ئەوان خەبات دەکا و ئەوان چیان پێ باش بێ بۆ خۆیان (و خراپ بۆ کورد). ئەوە ئەنجام دەدەن ، وەك شەڕی ناو خۆیی،

ئەو کوردە بێ سەوادە کە دایم هەرا دەکەن
پاکی لەسەر خەتایە شەڕی بێ خەتا دەکەن
ماددی پەرست و بێ خەبەرن دوژمنانی وان
چۆنیان بەلاوە باشە ئەوانیش وەها دەکەن

8. راستە کورد ئازایە . وەك عیفریتە. لە جەنگا بەلایە. بەڵام ئازایەتییەکەی کەرانەیە بەبناغەی ژیر و عەقڵ پاڵپشتی نەکراوە. بۆیە زەڕبە هەرە مەزنەکانی کە وەشاندوونی لە خۆی داون. ئازایەتی بێ زانایی نەك هەر بێسوودە بەڵایە.

کوردە بە شەجاعەت وەکو و عیفریتی بەڵام
هیچە، هەر زەڕبە وەشاندووتە لە خۆتت داوە

9. براشت گەر نەزان بێ دۆستت نییە. هەروا ئەفسانەیە کە بڵێی برام ، چونکە برامە دۆستمە، پاڵپشتمە، قەلای تەنگانەمە، گەر براو باوکیشت (نەزان) بن، گەر لەسەر بناغەی زانین و هۆشیاری باڵا هاو هەست و هاوبیر و هاو ئامانج نەبن، ئەوە دڵنیابە براشت دۆست و ئاشنات نییە و دەشێ بۆ بەرژەوەندیەکی خۆپەرستانەی کەم پشتت بەر دەدەن :

هەتا زانین نەبێتە ئاشنامان
مەحاڵە ئاشنا دەرچێ برامان
****
نەکەی دەرچی لە ڕێ بە قسەی نەزانان
براو باب و کەست عیرفانە، عیرفان

10. کە برای خۆت لەبەر نەزانی نەبێتە برات و برایەتی تەنیا برایەتی بیر و بەها و ڕەوشتی بەرز و تێگەیشتنی زانستانەو ڕووناکبیرانەی جیهان و پەیامی مرۆڤ بێ لە ژیاندا، چۆن دوژمن و داگیرکەری خاکەکەت و وێرانکەریی وڵات و کولتوورت، بکوژی ماڵ و منداڵت، قڕانکەری نەوەکانت، چۆن ئەوانە دەبنە برا ؟ لە عەقڵی بەربەری و دواکەوتووی کورد بەو لاوە, چ میللەتێك بە بکوژ و داگیرکەر و قڕانکەری خۆی وتووە برا و برای گەورەش و وەك نۆکەر بەدواشیان کەوتبێ !!
دوای سەدان و هەزاران ئەزموونی تاڵ و تامی ژەهراوی کێ بە جێنۆسایدکەران دەڵێ برا و باوەڕیان پێ دەکا ؟
یان مووی زۆر لەو ماستە ڕەشەدا هەیە ؟
یان لەبەر ئەوەیە دوژمن لە کات و ساتی سەرکەوتنی کوردا پوول و پارەی بێ سنوور و ئەژمار دەڕێژێ!
ئەی نابێ لەو هەموو تاقیکردنەوانەی مێژوو فێربین؟

بروا نەکەی بەلاقی عەدوو هەر درۆیە بەشی
نادا لە کاتی سەغڵەتییا دەستە باری من
پەندێکی زۆر بەکەڵکە بەسەرهاتی پێشەوا
بۆ ڕۆڵەکانی ژیر و کوڕی هۆشیاریی من
***
قەت بە تەفرەی دوژمنی خوێنمژ لە ڕێگا دەرنەچی
پوول و پارەی دوژمنان بۆ ئێمە دانە و داوە بەس

ئەو کەسەی بۆ دوژمنانی ئاگری شەڕ خۆش دەکا
هەروەك و پەروانە ئەو دێوانە خۆی سووتاوە بەس

گوێ لەلافی دوژمنان گرتن خەتایەکی زلە

لافی دوژمن بۆ زیانی ئێمە وەك لافاوە بەس

شێر و ڕێوی لا وەکو و یەك وایە دوژمنی پاك و پیس

هەرچی ناوی کوردە دەیکوژێ خەریکی راوە بەس

***

غایەیان هەر خوێن مژینی هۆزی کوردە و بەس هەموو

ئاشنایانی بەڕێز و دۆستانی باوەفا

دۆستیی رۆم و عەجەم سەد ساڵە سوودێکی نەبوو

دادڕین و خوێنمژینە ئیشی گورگ و ئەژدەها

ئای چە لاوانی بەنرخ و شێرە مەردانی نەبەز

چوونە ژێر سێدارە, مردن بێ گوناە و بێ خەتا

11. تەمانیی زۆر کورد عاقڵ ناکا. هەر چۆن میللەتان با هەزار ساڵیشە هەبن کە دوور لە بن لە ڕووناکی زانست و دوورە پەرێز بن لە جیهانی پێشکەوتن، دەکرێ وەك وەحشی بەربەری لە چیاو بەندەن و دەشتەکانیاندا بمێننەوە و بەبێ خوێندن و بەدەستهێنانی ئامرازی بیر کردنەوەی فەلسەفی و کاریی زانستی و بەرهەمی تەکنۆلۆژی هیچ پێشنەکەون, ئە ئاواش مرۆڤێکی تاك هەر لە خۆیەوە بە تێپەڕبوونی کات و کەڵەکە بوونی ساڵەکانی تەمەن فێر نابێ نابێتە مرۆڤێکی دنیادیدەی هۆشمەند .. دەبێ چرای زانینت پێ بێ تا کون و قوژبنەکانی ژیان و جیهان شارەزابێ و هەر رۆژە و حەفتە و ساڵە لە تەمەنت شتێکی تازە فێر بی و لەئەنجامدا زانابی ئەمجا توانابی.

نەزان با تەمەنیشی زۆر بێ دەخڵەفێ و منالْ دەبێتەوە و وەك کۆرپە رەفتار دەکا و هیچ لە دەور و بەرو ئەرکی ژیان و زەمانی نوێ تێ ناگات، سەر چ سوودێکی هەیە گەر (میشکی) تیانەبێت:

((سەر کە موغزێکی نەبێ سوودی نییە)) و گەشتی هۆشیاریی نەزان گەرانەوەیە بۆ دواوە (بۆ منالْیی) نەك پێگەیشتن و کامڵیی هوش و تەمەن:

کاکە جاهیل گەر بگا عومری بە صەد

گێلە صەد چەندانە ئیشی کاڵ دەکات

***

خالۆ کەلە حەفتا دەدرێ ساڵی حەیاتی

جاهیلترە ئێستاکە لە دەورانی منالْی

****

گەر تاجی سەرت لەعلە لەگەڵ تەختی تەلایی

بێ نووری زەکا جاهیل بێبەش لە کەماڵی

12. زۆر دەوترێ کورد گوردە، پاڵەوانە، مەردە، سەر لەبەر دوژمن دانانەوێنێ. ئەمانە لە ئەفسانەوە نزیکترن لەوەی لە راستی.

راستییەکەی ئەوەیە کورد هەژارە، کەساسە، نەزانە. تووشی نەگبەتی سەرانی دواکەوتوو و خۆپەرست و کۆنەپەرست هاتووە کە هەموو شتێ بۆ خۆیان (ئیحتیکار) دەکەن و میللەت چەواشە دەکەن و رێگەی راستی لێ تێکدەدەن.

کورد گڵی خاوە، کەرسەکە، بە جۆرە ئاوێ دەبێتە قوورِ و بەپێی رێبوارانەوە دەنووسێ:

ئەگەر وەك من گەلی خۆتان دەناسن
دەزانن چەند بە جێماو و کەساسن
نە وەرشۆن و نە پۆڵان و نە ئاسن
گڵی خاوەن بە کەرسەکیان بناسن
بە چۆرِێ ئاو شل یەك یەك دەنووسێن
بە قاچی رێبواراندا دەنووسێن.

هەتا کەی تۆ دەلێی ئەم کوردە گوردن
لە مەیدانا نموونەی دەست و بردن
زەمانێ ئیشی زل زلیان دەکردن
ئەوان خوایان لەگەڵ بێ جوملە مردن

ئەمانی ئێستە رەجعی و ئیحتیکارین
خەریکی زوڵم و زۆر و نا بەکارین

کورد ئیستاش وەك منالێ وایە: ئێمە ئێستەش بێ خەبەر وەك کۆرپە ساوای باوەشین.